

Noen store spørsmål om tilværelsen

Et av målene med denne boken er som sagt å invitere til refleksjon over noen grunnleggende spørsmål om tilværelsen. Spørsmålene berører på ulike måter forutsetningene for en rekke vitenskaper og for den offentlige debatten.

Ett av de store spørsmålene om tilværelsen handler om hva som kjennetegner virkeligheten på det mest generelle nivået. Er det slik at alt som eksisterer, er *fysisk*? I så fall må vi spørre hvilken plass for eksempel *bevissthet*, *fri vilje* eller *moralske verdier* har i et rent fysisk univers. Fri vilje ser ut til å være en forutsetning for at vi kan ha moralsk ansvar for handlingene våre, noe som igjen vanligvis ses som en forutsetning for at vi straffer lovbrudd. Bevissthet er et tema som studeres innenfor psykologi og en rekke såkalte kognitive vitenskaper, og de grunnleggende spørsmålene om hva bevissthet er, danner premisser for disse vitenskapene.

Det er nærliggende å tenke at menneskers og høyerestående dyrs handlinger har *formål*. Formålsforklaringer spiller også en viktig rolle i noen innflytelsesrike samfunnsvitenskapelige *menneskemodeller*. Men gir det mening å snakke om formål hvis alt som eksisterer, er fysisk?

Forestillinger om bevissthet, fri vilje, moralske verdier og formål er viktige for selvforståelsen vår. Det samme gjelder forestillingen om at vi mennesker har en unik posisjon som skiller oss klart fra alle andre dyr. Det er for eksempel vanlig å tenke at et *humanistisk* menneskesyn bygger på en slik forutsetning. Men denne delen av selvforståelsen vår kan sies å ha blitt utfordret av Darwins

evolusjonsteori. Vi har utviklet oss etter de samme prinsippene som alle andre organismer, og vi har samme opphav som andre dyr. Men gir det fremdeles mening å hevde at det er noe spesielt ved mennesker som gir menneskelivet en opphøyet status?

En annen utfordring for selvforståelsen vår er fremveksten av *kunstig intelligens*. Vil datamaskiner i nær eller fjern fremtid kunne tenke og forstå i samme forstand som vi gjør, eller er det en fundamental forskjell mellom en datamaskins og menneskers intelligens? Utfallet av dette spørsmålet kan ha stor betydning for hvordan samfunnet vårt vil se ut i fremtiden.

Så lenge moderne mennesker har eksistert, har teknologi spilt en sentral rolle i tilværelsen vår. Men hva er teknologi? I hvilken grad er det rimelig å si at vi kontrollerer teknologi, og i hvilken grad kontrollerer teknologien oss? Svaret på dette spørsmålet har betydning for hvordan vi bør forholde oss til en teknologisk utvikling som byr på både store muligheter og store trusler.

Den filosofiske verktøykassen

Noe av det som gjør filosofiske spørsmål vanskelige, er at det ikke finnes noen fastlagt prosedyre man kan følge for å finne svaret på dem. Filosofisk virksomhet handler for en stor del om å *argumentere*. Argumentasjonsteori er det filosofiske feltet som undersøker hva det er som gjør et argument godt. Det kommer vi tilbake til senere. Men i tillegg til de generelle prinsippene for god argumentasjon har filosofien også noen mer spesifikke verktøy.